

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА ОСНОВІ ХУДОЖНЬО-ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ

Гламаздіна О. П.

ВСТУП

Заклади загальної середньої освіти у сучасних умовах потребують учителів, котрі володіють високим рівнем професійних знань і вмінь, творчими здібностями, високою педагогічною культурою, духовними надбаннями, а також самостійно виявляють себе у продуктивній діяльності. Означене зумовлює не лише необхідність суттєвого оновлення змісту освітньо-професійних програм підготовки майбутніх учителів, але й організації процесу такої підготовки в закладах вищої освіти.

Характер підготовки вчителів музичного мистецтва вимагає розвитку інтеграційних компетентностей, спрямованих на засвоєння мистецько-педагогічного досвіду. Слід зауважити, що ефективне використання інтеграційних умінь сприяє розвитку творчого потенціалу особистості завдяки застосуванню емоційно-образних асоціацій, мовно-символічних аналогій, жанрово-стилістичних паралелей. Це забезпечує перенесення знань і досвіду з одних сфер до інших.

Незаперечним, на наш погляд, є той факт, що з метою підвищення ефективності підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва доцільним є комплексний підхід у викладанні дисциплін предметної підготовки, установлення реальних міжпредметних зв'язків. Здебільшого, міжпредметні зв'язки в таких умовах здійснюються найчастіше на інтуїтивному рівні й мають формальний характер. А відтак, переконані, що інтеграційний підхід у процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва є на часі.

1. Інтеграційний підхід в освіті

Реалізація художньо-інтеграційних процесів означає забезпечення такого характеру музично-фахової підготовки майбутніх фахівців, коли опанування музичного мистецтва опосередковується пізнанням інших різновидів мистецтва.

Наукові підходи до використання інтеграційних тенденцій у підготовці фахівців музичного мистецтва, застосовані у сучасній педагогіці, свідчать про багатоаспектність цієї проблеми. На сучасному етапі інноваційних зрушень в освіті проблема інтеграції стає об'єктом

дослідження й експериментального пошуку багатьох науковців. Аналіз означеної проблеми в історичному ракурсі доводить, що ідея про єдність наукових знань заходила відображення ще в працях мислителів минулих століть (Аристотель, Г. Гегель, І. Кант, Лейбніц, Платон, Л.Фейербах). Загальновідомо, що інтеграція (лат. *integratio* – відновлення, від *integer* – цілий) означає об'єднання в ціле будь-яких окремих, раніше ізольованих частин або елементів. Іноді інтеграцію пояснюють як стан поєднання окремих частин і функцій систем у цілому, а також процес, що призводить до такого стану¹.

Доцільно зазначити, що уперше з'явившись у математиці, поняття про інтеграцію під впливом суспільно-історичної практики наповнюється новим змістом, стає філософською категорією, призначеною для відображення найбільш значимих зв'язків і відношень між різними сторонами навколишньої дійсності. Інтеграція, координуючи і субординуючи окремі наукові дисципліни в єдине ціле, виражає створення нової, більш досконалої картини світу. Так, В. Сидоренко, П. Дмитренко вивчають диференційовані та інтегровані процеси в науці й розглядають інтегруючі фактори наукових знань, а також різні види і рівні інтеграції залежно від характеру взаємодії і взаємозв'язку між різними галузями знань, серед яких:

- об'єднання в одну науку, теорію чи в наукову систему кількох галузей, що знаходяться на описово-емпіричному рівні і розвиваються відносно самостійно і відокремлено між собою. При цьому вони стають специфічними розділами даної наукової системи;

- взаємодія розвинутих фундаментальних наук, які знаходяться на теоретичному рівні, внаслідок чого виникає певна наукова картина світу;

- взаємозв'язок між теоретичними дисциплінами і науковими картинками світу на основі загальних логічних, математичних, кібернетичних та інших методів;

- взаємодія різних конкретних галузей знань і наукових картин світу з філософськими ідеями і принципами, взаємозв'язок конкретних наук і філософії.

Інтеграція в педагогіці є одним із головних принципів науково-педагогічного мислення, а в змісті освіти, за М. Ярмаченко, – процесом виявлення однотипних сутностей (закономірностей) з елементами змісту навчання та встановлення їх системної цілісності на основі закономірних зв'язків між ними². Інтеграційні процеси в педагогічній науці, зокрема в теорії навчання, забезпечують єдність дидактики і психології

¹ Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. 2-е вид. Київ : Абрис, 2002. 210 с.

² Ярмаченко М. Д. Педагогіка. Київ : Вища школа, 1986. 541 с.

мислення, педагогічної психології і соціології, соціології і педагогіки в цілому тощо. Крім того, для визначення закономірностей навчання дослідники залучають поняття і теоретичні передумови кібернетики і соціології; характерною ознакою сучасної дидактики стає поповнення її понятійного апарату за рахунок понять з теорії інформації, теорії систем, теорії оптимізації, евристики, семіотики тощо.

Аналіз наукової літератури дав змогу виокремити провідні напрями дослідження проблеми інтегративного підходу в освіті, зокрема: методологічні засади інтеграції (С. Гончаренко, І. Козловська, Ю. Мальований); інтеграція змісту професійної освіти (Р. Гуревич, Я. Собко); інтеграційні процеси у професійно-технічних закладах освіти (Д. Коломієць); взаємозв'язок інтеграції та диференціації (В. Моргун); інтеграція у ступеневій освіті (Ю. Жидецький); застосування інтегративних методів для формування цілісної системи знань (О. Джулик); інтеграція загальнотехнічних і гуманітарних знань (Л. Сліпчишин); інтегративно-диференційований підхід до структурування змісту знань (Л. Дольнікова).

Різні аспекти здійснення освітнього процесу в закладах вищої мистецької освіти на засадах інтегративного підходу вивчали такі вітчизняні вчені, як Н. Гуральник, Н. Згурська, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Щолокова та ін. Водночас, незважаючи на підвищений інтерес до проблеми впровадження інтегративного підходу в підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва, узагальнене дослідження з цього питання досі не проведено. Має ще резерви щодо остаточного з'ясування.

Метою даної публікації є з'ясування особливостей упровадження художньо-інтегративного підходу в підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано низку взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих методів дослідження, як-от: аналіз, узагальнення, систематизація філософських, психологічних, педагогічних наукових праць зарубіжних і вітчизняних учених із порушеної проблеми з метою визначення сутності основних понять дослідження та провідних основ підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на засадах інтегративного підходу; ретроспективний аналіз, порівняння й узагальнення, вивчення досвіду роботи – задля здійснення теоретичного аналізу проблеми дослідження.

Виклад основного матеріалу. Варто сказати, що підготовка вчителя загальноосвітньої школи, для якого наявність педагогічних і спеціальних здібностей, зокрема таких, як музичність, артистичність, креативність, володіння інструментом, диригентською технікою тощо,

є основою формування професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва, забезпечується інтеграційними процесами.

У нашій публікації професійна компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва розуміється як діалектична єдність професійних і особистісних характеристик, які дають змогу успішно здійснювати професійну музично-педагогічну діяльність відповідно до її цілей.

У контексті даної наукової розвідки зауважимо, що професійна компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва полягає в інтегративній єдності педагогічних і спеціально-музичних знань і вмінь та зумовлюється такими критеріями, як:

- уміння намічати цілі й завдання педагогічної діяльності;
- здатність здійснювати оптимальний вибір ефективних форм, методів і засобів досягнення поставленої мети;
- спроможність контролювати та оцінювати власні музично-педагогічні дії;
- музично-виконавські та музично-аналітичні вміння та музично-теоретичні знання.

Варто наголосити, що професійна діяльність учителя музичного мистецтва складається із сукупності складових і включає педагогічну, хормейстерську, музикознавчу, інструментально-виконавську, концертмейстерську, вокальну, лекторську та інші види діяльності. А відтак, кожному з названих видів діяльності відповідає певний комплекс фахових знань і вмінь³.

Вважаємо за доцільне вказати, що складність й унікальність означеної професії вимагає тісного взаємозв'язку елементів, які входять до поняття «вчитель» і поняття «музикант». Слід зауважити, що кожне поняття є багатоаспектним. У такому контексті професію «вчитель музичного мистецтва» потрактуємо як комплекс взаємопов'язаних загальнопедагогічних і спеціальних (музичних) знань, умінь і здібностей.

На підставі спостережень та аналізу наукових джерел із досліджуваної проблеми вважаємо, що маючи достатній обсяг теоретичних знань, молодий учитель музичного мистецтва достатньо часто не має навичок застосування означених знань у практичній життєдіяльності. Це зумовлено тим, що в підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва досі збереглося ставлення до викладання виконавчих дисциплін предметної підготовки (клас основного музичного інструменту,

³ Падалка Г. М. Професійно-цілісний підхід і його реалізація в умовах художньої освіти майбутнього вчителя на матеріалі музичних дисциплін: методичні рекомендації. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 1999. 33 с.

диригування, клас сольного співу та ін.) як до деякої автономної сфери, що часто розглядається у відриві від загальних професійних завдань.

Вихід із такої ситуації вбачається у створенні такої системи підготовки, яка б забезпечувала становлення компетентного, самостійного, затребуваного на ринку праці педагога-професіонала. Основною умовою зазначеного процесу є професійно-педагогічна спрямованість викладання дисциплін, інтеграція педагогіки та музичного мистецтва.

На важливість інтеграції змісту освіти останнім часом у науковій педагогічній літературі звертається особлива увага. При цьому інтеграція розглядається не просто як певне чергове нововведення: вона виступає як об'єктивно необхідний початок організації реального педагогічного процесу. При цьому така інтеграція дозволяє вирішити багато проблем, пов'язаних, до прикладу, з багатопредметністю, збільшенням обсягу інформації та ін.

Варто підкреслити, що не будь-яке об'єднання навчальних предметів чи їх складових, і навіть галузей знання в межах однієї дисципліни, власне, є інтеграцією. Наголосимо, що необхідною умовою інтеграції є наявність основної ідеї, реалізація якої здатна забезпечити цілісність навчального курсу.

У результаті аналізу існуючих наукових розвідок можемо зазначити, що інтеграція є складним структурним педагогічним процесом, який виходить із необхідності:

- навчити здобувачів освіти розглядати будь-які явища з різних позицій;
- розвинути в них уміння застосовувати знання з різних галузей під час вирішення конкретного творчого завдання;
- сформувати в майбутніх учителів музичного мистецтва уміння й навички самостійно проводити дослідження.

Реалізація на практиці під час професійної підготовки художньо-інтеграційних підходів може сприяти: по-перше, реалізації самовизначення й самореалізації спеціаліста в різних сферах професійної та суміжних із нею видів діяльності; по-друге, розвитку системного мислення; по-третє, створенню умов для цілісного розвитку особистості; по-четверте, організації тісніших зв'язків навчання з практичною діяльністю.

Виокремлення ролі й місця кожної музично-виконавської навчальної дисципліни в підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва з урахуванням кваліфікаційної характеристики й навчальної програми

передбачає з'ясування характеру та обсягу знань і вмінь, які мають бути засвоєні студентом під час вивчення дисципліни⁴.

У професійній діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва музична й педагогічна складові представлені нерозривно (учитель та музикант), тому і процес підготовки здобувачів освіти необхідно будувати на основі інтеграції цих складових підготовки майбутнього фахівця до професійної діяльності, з метою змодельовати такі умови навчання, які були б адекватні тим реальним умовам, у яких він проявлятиме себе як професіонал.

Модернізація системи освіти вимагає від сучасного педагога нових технологій і форм навчання. А відтак, вважаємо, що художньо-інтегративний підхід цілком відповідає вимогам часу, щоб професійно та всебічно забезпечувати розвиток студентів. Усе це впливає на вдосконалення музичної освіти, та підготовку вчителів музичного мистецтва, на потребу в їхньому професійному зростанні, з на основі творчих проявів, з використанням нових технологій у своїх матеріалах. Звідси професіоналізм майбутніх учителів музичного мистецтва полягає в їхній постійній самоосвіті, вільному володінні комплексом теоретичних вмінь та навичок, оскільки музичне мистецтво відрізняється тим, що в ній наявна емоційність, художні образи, звукові висловлювання, що дає можливість об'єднання їх у цілісну картину сприйняття.

2. Художньо-інтеграційні підходи у підготовці вчителів музичного мистецтва

Вітчизняна дослідниця Ж. Карташова стверджує, що інтегративний підхід сприяє формуванню сучасного типу мислення. Його основними ознаками є: глибина (інтегративні зв'язки уможливають глибше проникнення у властивість явища, об'єкта, процесу); гнучкість (здатність до рухомості, зміни принципів розв'язання проблем); стійкість (свідомий, а не механічний пізнавальний процес, і як результат – формування фундаментальних знань); усвідомленість (можливість розуміти, узгоджувати нові знання з іншими, вже відомими)⁵.

З метою оптимізації процесу підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва з урахуванням викладених вище особливостей, на думку вченої, доцільно задіяти такі методичні орієнтири інтеграції музично-виконавських дисциплін:

⁴ Карташова Ж. Обґрунтування методики фахової підготовки майбутнього вчителя музики у процесі інтеграції музично-виконавських дисциплін. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2015. № 14. С. 78–86.

⁵ Ibid.

- узагальнення навчальних планів і програм з урахуванням можливостей новітніх методик у галузі музичного мистецтва;
- оновлення змісту освітньо-професійних програм з урахуванням вимог сьогодення;
- орієнтування на музично-виконавські види діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва (ілюстрація музичних творів, акомпанування солістам-вокалістам, солістам-інструменталістам, вокально-хоровим і хореографічним колективам);
- урахування індивідуальних особливостей, здібностей і запитів студентів;
- фундаменталізація змісту музично-виконавських знань, умінь і навичок як основи перспективного формування виконавських можливостей майбутнього вчителя музики;
- розроблення методичного забезпечення з метою інтеграції музичновиконавських знань, умінь і навичок студентів під час фахової підготовки в закладі вищої освіти⁶.

Інтеграція професійних знань, навичок і вмінь майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі підготовки забезпечує їх варіативність, завдяки чому під час навчання є можливість урахування реального рівня творчих та інтелектуальних здібностей, а також пізнавальних інтересів студентів. Визначення ролі й місця кожної навчальної дисципліни в освіті майбутніх учителів музичного мистецтва, полягає у визначенні характеру й обсягу знань, умінь і навичок, які студент має набути у процесі вивчення означеної дисципліни.

Як зазначають Т. Бєсшапошнікова та С. Школьнік, нині система освіти зорієнтована на продуктивно розвивальний інтегрований підхід, який передбачає таке поєднання навчальних предметів, під час котрого відбувається складна внутрішня взаємодія та взаємопроникнення наукових знань. Однією з основних функцій інтегрованого підходу в освітньому процесі педагогів-музикантів є формування загальної системи знань про музичне мистецтво⁷.

Без сумніву, інтеграція є процесом створення єдиного, нерозривного цілого на основі поєднання в єдине ціле складових різних навчальних предметів та потребує координації, узгодження навчальних програм споріднених дисциплін, ретельного дослідження предметного взаємозв'язку.

⁶ Карташова Ж. Обґрунтування методики фахової підготовки майбутнього вчителя музики у процесі інтеграції музично-виконавських дисциплін. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2015. № 14. С. 82.

⁷ Бєсшапошнікова Т. В., Школьнік С. Я. Реалізація інтегрованого підходу до підготовки вчителів музичного мистецтва. *Проблеми та перспективи розвитку освіти* (м. Київ, 17–18 квітня 2015 р.). С. 21–24.

Зауважимо, що художньо-інтегративний підхід у процесі фортепіанного навчання має змогу реалізовуватись у різних формах навчальної діяльності, а саме:

- 1) традиційних курсах навчальних дисциплін, які прагнуть до міжпредметних зв'язків;
- 2) комплексних курсах навчальних дисциплін;
- 3) інтегрованих, синтетичних курсах.

Так, Т. Бєсшапошнікова та С. Школьнік вказують, що прагнення до міжпредметних зв'язків у традиційних курсах виявляється в тенденції взаємодії дисциплін, перегляду їх змісту, мети й завдань. Комплексні курси навчання, у свою чергу, є поєднанням елементів різних дисциплін на основі певної цілісності за збереження сутнісної своєрідності складових елементів. Втім, синтетичні, інтегровані курси навчання є результатом формування нового, синтетичного предмета. Означені курси є засобом організації освітнього процесу, а також складником теорії та практики міжпредметних зв'язків. Вони не відміняють традиційно-предметних, а співіснують та взаємодіють із ними, відображають єдність процесів інтеграції та диференціації⁸.

Реалізація художньо-інтеграційних процесів *на основі запровадження художньо-інтеграційного підходу* у освіті означає забезпечення такого характеру музично-фахової підготовки вчителів музичного мистецтва, коли опанування музичних вірців опосередковується пізнанням інших різновидів мистецтва.

Наукові підходи до використання інтеграційних тенденцій у навчанні вчителів музичного мистецтва, застосовані у сучасній педагогіці, свідчать про багатоаспектність цієї проблеми. На сучасному етапі інноваційно-педагогічних зрушень в освіті проблема інтеграції стає об'єктом дослідження й експериментального пошуку багатьох науковців (Отич О. М., Рудницька О. П. та ін.).

Розробка означеної проблеми в історичному ракурсі доводить, що ідею про єдність наукових знань відображено ще в працях мислителів минулих століть (Аристотель, Г. Гегель, І. Кант, Лейбніц, Платон, Л. Фейєрбах). Загальновідомо, що інтеграція (лат. *integratio* – відновлення, від *integer* – цілий) розуміється як об'єднання в ціле будь-яких окремих, раніше ізольованих частин або складових. Іноді інтеграцію

⁸ Бєсшапошнікова Т. В., Школьнік С. Я. Реалізація інтегрованого підходу до підготовки вчителів музичного мистецтва. *Проблеми та перспективи розвитку освіти* (м. Київ, 17–18 квітня 2015 р.). С. 21–24.

пояснюють як стан поєднання окремих частин і функцій систем у цілому, а також процес, що призводить до такого стану⁹.

Варто вказати, що уперше з'явившись у математиці, поняття про інтеграцію під впливом суспільно-історичної практики наповнюється новим змістом, стає філософською категорією, призначеною для відображення найбільш значимих зв'язків і відношень між різними аспектами навколишньої дійсності. Інтеграція, координуючи і субординуючи окремі наукові дисципліни в єдність, показує створення нової, більш досконалої картини світу. Так, В. Сидоренко, П. Дмитренко вивчають диференційовані та інтегровані процеси в науці й розглядають інтегруючі фактори наукових знань, а також різні види і рівні інтеграції залежно від характеру взаємодії і взаємозв'язку між різними галузям знань, серед яких:

– Об'єднання в одну науку, теорію чи в наукову систему кількох галузей, що знаходяться на описово-емпіричному рівні і розвиваються відносно самостійно і відокремлено між собою. За таких обставин вони стають специфічними розділами даної наукової системи;

– взаємодія розвинутих фундаментальних наук, які знаходяться на теоретичному рівні, внаслідок чого виникає певна наукова картина світу;

– взаємозв'язок між теоретичними дисциплінами і науковими картинами світу на основі загальних логічних, математичних, кібернетичних та інших методів;

– взаємовплив між різними конкретними галузями знань і наукових картин світу та філософськими ідеями і принципами, взаємозв'язок конкретних наук і філософії.

Інтеграція в педагогіці є одним із головних принципів науково-педагогічного мислення, а в змісті освіти, за М. Ярмаченко, виступає процесом виявлення однотипних сутностей (закономірностей) з елементами змісту навчання та встановлення їх системної цілісності на основі закономірних зв'язків між ними¹⁰. Інтеграційні процеси в галузі педагогічної науки забезпечують єдність дидактики і психології мислення, педагогічної психології і соціології, соціології і педагогіки в цілому тощо. Крім того, для визначення закономірностей навчання дослідники залучають поняття і теоретичні передумови кібернетики і соціології. Характерною ознакою сучасної дидактики є поповнення її понятійного апарату за рахунок понять з теорії інформації, теорії систем, теорії оптимізації, евристики, семіотики та ін.

⁹ Педагогічний словник / за ред. дійсн. члена АПН України М. Д. Ярмаченка. Київ : Педагогічна думка, 2001. 516 с.

¹⁰ Ibid.

Визначення інтегральності як дидактичного принципу (О. Бандурка, К. Волинець, С. Гончаренко та ін.) має рішуче значення у дослідженні особливостей забезпечення інтеграційних процесів у музично-фаховій підготовці вчителів музичного мистецтва.

Так, І. Козловська розрізняє інтегровані та інтегральні освітні системи. Слід підкреслити, що в інтегрованих системах не передбачені якісні перетворення різнопредметних знань, а інтегральні системи характеризуються реалізацією об'єктивно існуючих між елементами зв'язків, а також застосуванням проблемного підходу в процесі структурування змісту навчання.

Актуалізація проблеми інтеграційних підходів передбачає розгляд міжпредметних зв'язків, підходи до застосування яких представлено науковцями всебічно та неоднозначно, а саме, як: один із рівнів інтеграції (Р. Гуревич, І. Козловська), дидактична умова вдосконалення навчального процесу (Н. Левіна, А. Усова), ефективний засіб реалізації кожного із аспектів навчання, компонентів змісту освіти (О. Музальов) тощо.

Процес інтегральності під час підготовки вчителів музичного мистецтва передбачає забезпечення цілісності професійно-особистісного становлення майбутнього фахівця на основі усвідомлення ним педагогічної діяльності як інтегрованого компонента культурного буття людства.

Ретроспективний аналіз тенденцій розвитку музично-освітянських процесів кінця XIX – початку XX століть довів, що перспективне впровадження інтеграційних процесів у зміст музичного навчання формувалось здавна у контексті взаємозбагачення різних видів мистецтва в просвітницькій діяльності провідних мистецтвознавців та музикантів, синтезу різних видів мистецтва та їх окремих властивостей в одному музичному жанрі. У наукових дослідженнях другої половини XX століття все більше уваги приділяється інтегративній сутності змісту мистецької освіти.

Дослідженню різних аспектів інтеграції в галузі мистецької освіти присвятили свої праці, О. Отич, О. Рудницька та ін. Так, О. Рудницька розводить поняття взаємодії, синтезу та інтеграції з позицій педагогіки мистецтва. Вона наголошує, що інтеграція передбачає варіанти комплексного використання окремих видів художньої діяльності, сприяє гармонійному розвитку особистості, розкриває цілісну художню картину світу і в такий спосіб впливає на формування світогляду людини. Крім того, будь-який вид мистецтва, що використовується як окремий, унеможливорює повномірне забезпечення розв'язання освітніх завдань¹¹.

¹¹ Рудницька О. П. Педагогіка загальна та мистецька : навчальний посібник. Київ : ТОВ «Інтерпроф», 2002. 270 с.

О. Отич аналізує даний підхід та порівнює його з позиціями інших вчених з проблеми інтеграції мистецтв. Інтеграцію мистецтв науковець розглядає як вид їх взаємодії, що створює таку єдність різновидів мистецтва, в якій проглядаються наступні тенденції, а саме:

– зв'язок їх між собою є більш сильним, ніж у комплексі, але не таким застиглим, як у синтезі;

– зберігається їх специфічність й відносна автономність, що передбачає можливість їх диференціації на самостійні види мистецтва¹².

О. Отич розробляє предметно-інтегративну динамічну модель навчання майбутніх педагогів, яка передбачає інтеграцію мистецького компонента змісту професійної підготовки здобувачів освіти з іншими її компонентами. Крім того, О.Отич розрізняє інтеграцію у системі професійної мистецької освіти і в системі професійної освіти. Інтеграційність у професійної мистецької освіти здійснюється «в межах предметно-інтегративної моделі навчання, що поєднує предметне викладання мистецьких дисциплін та інтегровані мистецькі курси, у яких різновиди мистецтв, мистецькі знання і враження інтегруються навколо домінантного виду мистецтва. Завдяки цьому створюється всебічне й багатогранне мистецьке середовище підготовки майбутнього митця з метою забезпечення різнобічності й гармонійності його художньо-естетичного та професійного розвитку. У професійній освіті реалізується інтеграція мистецького і фахового компонентів професійної підготовки з метою розв'язання дидактичних завдань конкретного навчального предмета, теми, заняття. Звідси у змісті мистецько-педагогічної освіти інтегруються мистецька та педагогічна складові.

У теоретичній позиції О. Шевнюк вказується на розуміння провідного значення принципу інтегральності у культурологічній освіті майбутнього вчителя, який «реалізується у стратегії доцільності взаємодії мети культурологічної освіти та її змісту, досягнення цілісності та внутрішньої єдності основних її елементів, її спрямуванні у площину проектування індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутнього вчителя на фундаменті особистісного розвитку, інтелектуального удосконалення і моральної усталеності»¹³.

Точка зору О. Соколової щодо шляхів інтеграції полягає у доцільності закріплення у свідомості особистості фундаментальних і водночас конкретних категорій та понять. Такий підхід забезпечує оволодіння

¹² Отич О. М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання – теоретичний та методичний аспекти: монографія. Чернівці: Зелена Буковина, 2009. 752 с.

¹³ Шевнюк О. Л. Культурологічна освіта майбутнього вчителя: теорія і практика: монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2003. 232 с.

прийомами взаємодоповнення, перегрупування, узагальнення. Водночас, О.Соколова зосереджує увагу на обґрунтуванні теоретичного рівня інтеграції, який характеризується величиною осягнення гносеологічного простору художньої інформації, синтезом художньо-естетичних концепцій, теорій, систем; уніфікацією та універсалізацією понять, категорій, визначень. За таких умов «взаємозв'язок знань відбувається під час переносу принципу онтологічних уявлень з однієї групи мистецьких знань до інших» [Соколова].

Т. Рейзенкінд справедливо доводить, що формування творчої особистості на основі інтеграції мистецтв повинне базуватися на синтезі методів та прийомів екстраполяції, довільного варіювання параметрами знаннєвого досвіду, використання символічної аналогії, що передбачає реалізацію поетичних моделей з метою утворення гіпотез та нових оригінальних продуктів творчості. Водночас, на теоретичному рівні виокремлюються диференційовані риси кожного виду мистецтва, методи порівняльного аналізу, наголошується на необхідності висвітлювати більшість питань на основі забезпечення «фантастичних аналогій, що ігнорують фундаментальні закони природи, сприяють порушенню традиційних стереотипів і формуванню такої ознаки особистості, як творчо-інтелектуальна активність»¹⁴.

Інтеграційні процеси, що відбуваються у широкій сфері освітніх новацій, безпосередньо зорієнтовані на значне підвищення творчого потенціалу фахівців. За Г. Падалкою, в мистецькій освіті ці орієнтири знаходять педагогічну трансформацію у реалізації методики, провідними засадами якої виступають формування мотивації до творчості, розвиток художньо-творчої уяви здобувачів освіти, забезпечення взаємодії емоційних і раціональних факторів їх мистецької діяльності, запровадження засобів опосередкованого педагогічного впливу на стимулювання інтуїції студентів в процесі вирішення творчих завдань¹⁵.

Проблему інтегрованого принципу в освітньо-музичному просторі порушує В. Новоблаговещенський, який вказує, що вмиле використання інтегрованого підходу забезпечує нову, більш високу якість знань, умінь, навичок і має такі наслідки: а) виникнення у свідомості особистості асоціативних взаємозв'язків між окремими компонентами та блоками спеціальних музичних знань; б) об'єднання цих компонентів у єдині системи знань; в) утворення нових смислових надбудов і рівнів

¹⁴ Рейзенкінд Т. Й. Сучасні наукові методи пізнання у поліхудожній підготовці майбутнього вчителя музики. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти*. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_014_2010_9_7

¹⁵ Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ : Освіта України, 2008. 274 с.

професійних знань, які є наслідком переходу кількісних змін у структурі знань у нову якість.

Досліджуючи проблему інтегрованої музично-теоретичної підготовки майбутніх учителів музики, І. Малашевська виділяє принципи та педагогічні умови, які є фундаментом інтеграції музично-теоретичних знань, умінь і навичок майбутніх фахівців у історико-стильовому ракурсі¹⁶.

Новий погляд на інтеграційні процеси в класі фортепіано пропонує Н. Гуральник. Дану дефініцію розкривається як результат об'єднання окремих частин і як процес зближення і вирівнювання досягнень різних політичних та економічних систем, формування глибоких багато-аспектних стійких зв'язків у науці, а також соціальну сутність інтеграції. Вона розуміється як наявність упорядкованих відносин між окремими індивідами та їх групами, науковець усвідомлює її ємкість, узагальненість, що забезпечує знаходження інтеграційних зв'язків у змісті мистецької¹⁷.

Можливість використання знанневого досвіду в галузі суміжних мистецтв, здатності до глибокого пізнання загальних законів художньої творчості має впливати на удосконалення підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Інтеграційність процесів у музичній і загально-художній освіті передбачається у напрямку застосування декількох видів мистецтв з метою ефективного впливу на емоційну сферу студентів, розвиток їх художньо-образного мислення. Дотримання певної систематизованої послідовності у використанні кожного з видів мистецтв також актуалізує застосування інтеграційних підходів. Останні розширюють межі впливу, якщо спираються на здатність здобувачів освіти до проведення художніх паралелей між різними видами мистецтва. Системно скомпоноване осягнення мистецтв у процесі музично-фахової підготовки забезпечує компенсацію відсутніх компетенцій у галузі художньої освіти.

Упровадження інтеграційного підходу у процес навчання майбутніх вчителів музичного мистецтва базується на положеннях концепції Б. Юсова. Основними ознаками такого підходу виступають: багато-аспектність художнього впливу на студентів; цілісний характер освітнього процесу; єдність музично-виконавської діяльності і сприйняття законів мистецтва; відносна самостійність розвитку художнього

¹⁶ Малашевська І. А. Інтегрований підхід до професійної підготовки майбутніх учителів музики. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди*. 2008. С. 134–136.

¹⁷ Гуральник Н. П. Новий погляд на інтеграційні процеси в класі фортепіано. *Теорія і методика мистецької освіти* : збірник наукових праць. Київ : НПУ, 2004. Вип. 1 (6). С. 59–66.

сприйняття та асоціативного мислення; взаємодія функцій мистецтва і педагогічних умов їх реалізації у майбутній педагогічній діяльності.

Пріоритетне значення під час підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у контексті інтеграційних підходів приділяється розвитку художньо-творчих можливостей, які лежать в основі цілісного художнього сприйняття мистецтва і асоціативно-інтегрованого мислення. Одним із шляхів активізації умінь художньо-творчої діяльності з точки зору інтеграційних процесів вважається розвиток здатності студентів вибудовувати цілісний образ твору з мистецьких аналогій, сутнісних характеристик.

Отже, розвиток у здобувачів освіти вмінь творчої інтерпретації художніх образів розглядається як один із шляхів реалізації інтеграційних процесів. Формування уявлень про мистецтво як галузь єдиної культури сприяє розвитку інтегрального стилю мислення студентів. О. Шевнюк підкреслює, що інтегральний стиль мислення є системоутворюючою рисою професійно-особистісного становлення майбутнього вчителя, оскільки завдяки йому здійснюється гармонізація фахової свідомості та поведінки¹⁸.

Відповідно до основних характеристик інтегрального мислення, визначаються основні орієнтири розвитку вмінь реалізації інтегрованих процесів, а саме:

- залучення студентів до проведення паралелей між музикою та іншими видами мистецтва;
- оволодіння майбутніми вчителями музичного мистецтва методами асоціювання та виокремлення образної специфіки в процесі мистецьких порівнянь;
- усвідомлення студентами художніх закономірностей часового розгортання образів мистецьких творів;
- спонукання здобувачів освіти до творчого оперування художніми категоріями;
- досягнення єдності інтегральності з інтенсифікацією освітнього процесу, що дозволяє за умов найменших затрат часу максимально збільшити обсяг засвоєної інформації.

Проаналізувавши вищезазначений підхід і порівнявши його з практичними результатами, доцільно зробити узагальнення про те, що провідні напрямки і можливості вдосконалення мистецько-фахового компоненту підготовки майбутніх фахівців у сучасних умовах суспільного і культурного життя сприяють творчому опануванню отриманих

¹⁸ Шевнюк О. Л. Принципи інтегральності та варіативності у культурологічній підготовці майбутнього вчителя. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2002. № 3. С. 131–140.

знань, підвищенню рівня загальної і художньої освіченості. Впровадження інтеграційних процесів сприяє не тільки вільній орієнтації майбутніх педагогів-музикантів у змісті дисциплін художнього циклу, а й підвищенню ерудиції, забезпеченню системності мистецько-педагогічних знань, здатності знаходити шляхи формування художньої культури своїх вихованців.

Здатність до реалізації художніх паралелей між різними видами мистецтва з метою застосування у мистецько-педагогічній діяльності забезпечується під час проведення аналогій між музичними і літературними образами, між музикою та живописом тощо. Такий підхід впливає на розуміння майбутніми вчителями художнього мистецтва художніх закономірностей часового розгортання образів, активізує образність сприймання музичних вірців. До того ж, розвиток умінь використовувати зв'язки між різними галузями виконавської підготовки відіграє вирішальну роль у професійному становленні майбутніх учителів музичного мистецтва.

Слід підкреслити, що можливість художньо-інтеграційних підходів у процесі підготовки вчителів музичного мистецтва обумовлюється кінцевою метою діяльності фахівця музично-педагогічного профілю, досягнення якої залежить від якості застосування спеціальних і педагогічних знань. Система педагогічної спрямованості підготовки фахівців музичного мистецтва забезпечується інтеграцією спеціальних і педагогічних знань. Звідси, запровадження інтеграційних процесів має суттєве значення у реалізації педагогічної спрямованості спеціальних дисциплін. Крім того, цілеспрямоване вивчення змісту музичних дисциплін свідчить на користь засвоєння консолідаційної єдності педагогічних і спеціальних знань в рамках певної навчальної дисципліни.

Відтак, ізольоване, відокремлене навчання музики в освітньому процесі має поступитися місцем орієнтації, спрямуванню пізнання на осягнення узагальнених закономірностей мистецтва а їх віддзеркалення у музичному мистецтві. Студенти мають усвідомити, що музика, як і інші види мистецтва, є результатом художньо-образного освоєння світу, яке має споріднену специфіку засобів виразності (закони ритму, просторового відображення, колористичного забарвлення тощо), має універсальний характер¹⁹. Образна спорідненість музичних, образотворчих, літературно-поетичних, хореографічних, театральних та інших образів, спорідненість стильових закономірностей їх створення впливає на збагачення уявлень здобувачів освіти у сфері музичного мистецтва.

¹⁹ Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти : монографія. Київ : Вид-тво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. 380 с.

Оволодіння музичним мистецтвом не може здійснюватись ефективно не тільки поза проведенням художньо-стильових аналогій, а і поза усвідомленням і встановленням інтеграційних зв'язків між різновидами мистецтва.

Варто підкреслити, що вивчення історії і теорії музики має відбуватися в річищі пізнання історії розвитку світової художньої культури, під час якого музично-виконавські здобутки студентів опосередковуються усвідомленням всезагальних закономірностей створення мистецтва, а оволодіння методикою музичного навчання учнів передбачає усвідомлення майбутніми вчителями музичного мистецтва широких вимірів художньо-естетичного виховання.

ВИСНОВКИ

Реалізація художньо-інтеграційного підходу у процесі освіти майбутніх учителів музичного мистецтва, на наш погляд, ефективно вплине самовизначення й самореалізацію фахівця в різних сферах професійної та суміжної з нею діяльності, розвиток системного мислення, що дозволить усвідомлювати явища в усіх їх взаємозв'язках, забезпечить цілісний розвиток особистості, а також сприятиме більш тісним зв'язкам навчання з практичною діяльністю.

Художньо-інтегративний підхід у процесі фортепіанного навчання майбутніх учителів музичного мистецтва є сукупністю прийомів, процесом і результатом взаємодії його структурних складових, що забезпечує теоретико-практичну підготовленість здобувачів освіти, та сприяє розвитку всієї особистості. Означений підхід в освітньому процесі дозволяє активізувати творчі здібності, реалізувати всі функції навчання (освітню, розвивальну та виховну), які перебувають у постійному взаємозв'язку.

Художньо-інтегративний підхід у фортепіанному навчанні майбутніх учителів музичного мистецтва забезпечить ефективність вибору на презентації художнього матеріалу. Результатами інтегративного підходу можуть стати:

- систематизація знань;
- комплексне застосування знань і вмінь;
- посилення пізнавальної активності студентів;
- досягнення поставленої мети, результативності.

Отже, художньо-інтегративний підхід виступає своєрідною методологічною стратегією, спрямованою на об'єднання всіх ланок освітнього процесу, вихід на більш високий рівень якості.

На подальше вивчення заслуговують питання розроблення педагогічних умов підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на засадах художньо-інтегративного підходу.

АНОТАЦІЯ

Актуалізовано проблему художньо-інтеграційних підходів у підготовці вчителів музичного мистецтва, що розглядаються у контексті реалізації такого характеру фахового навчання майбутніх музикантів-педагогів, котре забезпечує опанування музичного мистецтва у взаємозв'язку з педагогічними важелями майбутньої професійної діяльності. Зазначено, що процес інтегральності передбачає здійснення цілісності професійно-особистісного становлення майбутніх фахівців на основі усвідомлення ними педагогічної діяльності інтегрованого компоненту культурного буття людства.

Ключові слова: художньо-інтеграційні підходи, вчителі музичного мистецтва, музиканти-педагоги, підготовка фахівців.

Література

1. Бешапошникова Т. В., Школьник С. Я. Реалізація інтегрованого підходу до підготовки вчителів музичного мистецтва. *Проблеми та перспективи розвитку освіти* (м. Київ, 17–18 квітня 2015 р.). С. 21–24.

2. Гуральник Н. П. Новий погляд на інтеграційні процеси в класі фортепіано. *Теорія і методика мистецької освіти: збірник наукових праць*. Київ : НПУ, 2004. Вип. 1 (6). С. 59–66.

3. Карташова Ж. Обґрунтування методики фахової підготовки майбутнього вчителя музики у процесі інтеграції музично-виконавських дисциплін. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2015. № 14. С. 78–86.

4. Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти : монографія. Київ : Вид-тво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. 380 с

5. Лаврінченко О. А. Історія педагогічної майстерності : навч. пос. для студ. пед. ВНЗ, аспірантів, вчителів. Київ : Богданова А. М., 2009. 328 с.

6. Малашевська І. А. Інтегрований підхід до професійної підготовки майбутніх учителів музики. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди*. 2008. С. 134–136

7. Отич О. М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання – теоретичний та методичний аспекти: монографія. Чернівці : Зелена Буковина, 2009. 752 с.

8. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ : Освіта України, 2008. 274 с.

9. Падалка Г. М. Пріоритетні напрями розвитку сучасної мистецької освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької*

освіти: зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. Вип. 1 (6). С. 15–20.

10. Падалка Г. М. Професійно-цілісний підхід і його реалізація в умовах художньої освіти майбутнього вчителя на матеріалі музичних дисциплін : методичні рекомендації. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 1999. 33 с.

11. Педагогічний словник / за ред. дійсн. члена АПН України М. Д. Ярмаченка. Київ : Педагогічна думка, 2001. 516 с.

12. Рейзенкінд Т. Й. Сучасні наукові методи пізнання у полі-художній підготовці майбутнього вчителя музики. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти*. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_014_2010_9_7.

13. Рудницька О. П. Педагогіка загальна та мистецька: навчальний посібник. Київ : ТОВ «Інтерпроф», 2002. 270 с.

14. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. 2-е вид. Київ : Абрискос, 2002. 210 с.

15. Шевнюк О. Л. Культурологічна освіта майбутнього вчителя: теорія і практика: монографія. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2003. 232 с.

16. Шевнюк О. Л. Принципи інтегральності та варіативності у культурологічній підготовці майбутнього вчителя. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2002. № 3. С. 131–140.

17. Шульгіна В. Д. Музична Україна : монографія. Київ : НМАУ, 2000. 213 с.

18. Ярмаченко М. Д. Педагогіка. Київ : Вища школа, 1986. 541 с.

Information about the author:

Hlamazdina Olena Pavlivna,

Accompanist at the Choreography and Musical Art Department
Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko
87, Romenska str., Sumy, 40002, Ukraine